

ČETRDESET GODINA RADA BIBLIOBUSNE SLUŽBE GRADSKE KNJIŽNICE RIJEKA

FORTY YEARS OF THE MOBILE LIBRARY SERVICE OF THE
RIJEKA CITY LIBRARY

Ljiljana Črnjar
Gradska knjižnica Rijeka
ljiljana.crnjar@gkri.hr

UDK / UDC 027.3(497.5Rijeka)
Stručni rad / Professional paper
Primljeno / Received: 28. 6. 2010.

Sažetak

Bibliobusna služba Gradske knjižnice Rijeka dana 9. lipnja 2009. navršila je četrdeset godina rada. Tijekom proteklog razdoblja mijenjala su se vozila, područja obilaska, stajališta, uvodile se nove usluge prema zahtjevima korisnika i datim okolnostima, no temeljna uloga ostala je ista – pružanje knjižničnih usluga na područjima gdje ne djeluju stacionarne knjižnice, posebice izvan gradskih središta.

U radu će se prezentirati pregled ključnih trenutaka na četiri desetljeća dugom putu riječke bibliobusne službe.

Nakon uhodavanja rada i prevladavanja početnih poteškoća, svoj vrhunac služba doživljava osamdesetih godina kada se knjižnične usluge pružaju na širem području tadašnje riječke, opatijske i crikveničke općine.

Devedesete godine obilježene su, među ostalim, i radom sa specifičnom skupinom korisnika – prognanicima i izbjeglicama koji su zahtijevali posebno pažljiv pristup, naročito djeca.

Sredina devedesetih donosi novi regionalni i lokalni administrativni ustroj, a time i opasnost od gašenja službe, no nove okolnosti predstavljale su i svojevrsan izazov te je osmišljena drukčija organizacija i koncepcija rada bibliobusne službe koja počinje pružati usluge samo na području Grada Rijeke.

Povoljne okolnosti 2004. godine rezultiraju početkom rada i drugoga, Županijskog bibliobusa Gradske knjižnice Rijeka – u Gorskom kotaru i ostalim brdsko-planinskim krajevima, pretežito u općinama koje do tada nisu imale na svom području usluge narodne knjižnice.

Danas riječka bibliobusna služba s dva vozila ima vrlo značajnu ulogu u suvremenoj knjižničnoj mreži Grada Rijeke i Primorsko-goranske županije.

Ključne riječi: bibliobus, bibliobusna služba, Gradska knjižnica Rijeka

Summary

On June 9th 2009 the mobile library service of the Rijeka City Library has completed the forty years of its work. During this period many things have been changed, like the vehicles, areas of coverage, stopping point locations; new services have been introduced according to the users' needs and circumstances, but the main task has remained the same – to provide library services in areas where there are no regular libraries, especially outside the city centres.

This paper will present an overview of the key moments in the last four decades of the mobile library services in Rijeka.

In the eighties, after overcoming the initial difficulties, the mobile library service reaches its peak period providing library services to the wider areas of Rijeka, Opatija, and Crikvenica. The nineties were characterized by the work with a specific user groups - refugees and relocated persons who required a particularly careful approach, especially the children.

The mid-nineties brought a new regional and local administrative system, and with it the risk of service termination. But the new conditions presented a challenge for the library and its workers who conceived a different organization and the concept of a mobile library service which would cover only the city of Rijeka.

In 2004, the favourable conditions resulted in starting the second, county mobile library service which would cover the region of Gorski kotar and other mountainous regions which were previously without public library services.

Today, the mobile library service of the Rijeka City Library, with its two vehicles, has a very important role in the modern library network in the city of Rijeka and the County of Primorje-Gorski kotar.

Keywords: mobile library, mobile library service, Rijeka City Library

Uvod

Pokretna knjižnica dio je mreže narodne knjižnice, a njena su osnovna obilježja pokretljivost i mogućnost da istim fondom, opremom i osobljem, stanovništvu međusobno udaljenih područja, pruža knjižnične usluge koje i kvalitetom i obimom zadovoljavaju stručne knjižnične standarde.

Pokretna knjižnica može biti smještena u vozilu, brodu, avionu, helikopteru i sl. Najčešći oblik pokretne knjižnice je bibliobus – specijalno vozilo izrađeno na autobusnom ili kamionskom podvozju.

Prva pokretna knjižnica počela je s radom 1859. godine u Engleskoj. U to vrijeme knjige su se prevozile u posebno građenim zatvorenim kolima s konjskom zapregom, a ubrzo poslije toga motornim vozilima.

Pravi procvat pokretne knjižnice doživljavaju nakon Drugoga svjetskog rata kada one postaju nezamjenjiv dio suvremenih knjižničnih mreža u mnogim zemljama svijeta.

U Hrvatskoj se određeni način djelatnosti pokretnih knjižnica bilježi početkom 20. stoljeća. Tako su se u Karlovcu od 1911. do 1914. godine knjige prevozile fijakerima, u drvenim sanducima, u okolna sela.¹ Na sličan način prevozile su se tih godina knjige i u Sušaku i Rijeci.²

Djelatnost pokretnih knjižnica nastavlja se i nakon Drugoga svjetskog rata, pedesetih godina. Knjige su se iz većih središnjih knjižnica (Osijek, Varaždin, Zagreb, Rijeka, Karlovac...) kao i ostalih manjih narodnih knjižnica (Cres, Senj, Karlobag...) prevozile automobilima, kamionima, željeznicom i ostavljale u školama, poduzećima i drugim ustanovama te zamjenjivale nakon određenog vremena.³

No, u hrvatskim knjižničarskim krugovima već od početka 60-ih godina jača svijest o potrebi uvođenja modernijega, dinamičnijeg oblika pokretne knjižnice – bibliobusa, o čemu piše Branko Hanž, iscrpno navodeći potrebne preduvjete za pokretanje bibliobusne službe.⁴ Te se zamisli djelomice

¹ Pavić, I.; N. Solomun. Pokretne knjižnice. // Gradska knjižnica "Ivan Goran Kovačić" – Karlovac : 1838.-2008. : prilozi za povjesnicu / urednica Frida Biščan. Karlovac : Gradska knjižnica "Ivan Goran Kovačić", 2008. Str. 162.

² Bogić, M. Trideset godina bibliobusa Gradske knjižnice Rijeka. // Gradska knjižnica Rijeka: 1849.– 1930.–1962.–2000. / glavna urednica Tatjana Aparac-Jelušić. Rijeka : Gradska knjižnica Rijeka, 2000. Str. 154-155.

³ Hanž, B. Kad krene prvi bibliobus. Vjesnik bibliotekara Hrvatske 6, 1/4(1960), 55.

⁴ Nav. dj. 55-61.

počinju ostvarivati polovicom 60-ih, točnije 1964. godine kada započinje s radom kombi vozilo Gradske knjižnice u Karlovcu prilagođeno za prijevoz knjiga.⁵

Počeci rada riječke bibliobusne službe

“Bibliotekarstvo u našoj zemlji još je nerazvijeno i ide prema solidnijem postavljanju sistema mreže biblioteka u centrima komuna. Već više od dvadeset godina uspostavljanju se kontakti sa širim područjem, ali uvijek pomoć pokretnih knjižnica koje su se na razne načine donosile ili prevozile na određena mjesta... Dok se u gradu i drugim većim mjestima jedne komune otvaraju knjižnice i filijale dobro povezane s centralnom bibliotekom, dotle se za većinu manjih sela organizira pokretna knjižnica – bibliobus... Iskustvo zemalja na zapadu, odnosno većina zemalja Evrope, dokazuje da je to najekonomičniji način dovođenja knjige do stanovnika sela i ujedno najbolji način da se knjiga posuđuje od stručnog osoblja, savjesno i uspješno.”⁶ Utvrdio je to Vladimir Pavlinić, ravnatelj tadašnje Gradske biblioteke Rijeka, zaslužan za početak rada riječke bibliobusne službe. S jedne strane, dobar poznavalac organizacije bibliobusnih službi u drugim zemljama, te s druge strane svjestan nedostataka u knjižničnoj mreži vlastitoga područja, Pavlinić je o potrebi nabave bibliobusa počeo govoriti još 1963. godine.⁷ No, unatoč najavama,⁸ tek 1966. godine uspio je u nakani da se iz Fonda za kulturu izdvoje sredstva za nabavu bibliobusa u visini od 12.000.000 starih dinara.⁹

No budući da sredstva nisu bila dostatna, vozilo je kupljeno tek kasnije, 1968. godine. Bio je to stari autobus – pokretna knjižara talijanskog poduzeća Edit koji je već imao ugrađene police. Vozilo je bilo dužine 7,5 m, zapremine 4.000 svezaka knjiga i 200 slikovnica smještenih u kutijama. Uz manje prilagodbe, bibliobus je u proljeće 1969. godine bio spreman za početak rada te je na svoju prvu vožnju krenuo 9. lipnja iste godine.

“Jučer, poslije podne krenuo je u pravcu Drage, Vitoševa, Škrljeva i Kukuljanova bibliobus – prva pokretna knjižnica takve vrste u Hrvatskoj i Jugo-

⁵ Pavić, I.; N. Solomun. Nav. dj. Str 163.

⁶ Pavlinić, V. Bibliobus Gradske biblioteke u Rijeci i njegova uloga u razvoju bibliotečne mreže riječke komune. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 15, 3/4(1969), 162.

⁷ Malo sredstava za bibliobus. // Novi list 19, 292(1966-12-16), 5.

⁸ Bibliobus – još ove godine! // Novi list 17, 166(1964-7-15), 5.

⁹ Napokon sredstva i za bibliobus. // Novi list 19, 163(1966-7-15), 8.

slaviji...” zabilježio je Novi list ovaj događaj čiji je značaj nadilazio riječke, a i hrvatske okvire.¹⁰

Temeljni cilj pokretanja rada bibliobusne službe bio je obuhvatiti uslugama sva mjesta ondašnje općine Rijeka gdje nije bilo stacionarne knjižnice. Riječ je bila o području s oko 50.000 stanovnika, geografski izduženom na oko 60 km dužine i 20 km širine s puno manjih naselja od kojih su se ukupno 53 obuhvatila bibliobusnim uslugama. Osim na rubnim područjima samog grada Rijeke, stajališta su bila na području današnjih jedinica lokalne samouprave gradova Bakra, Kastva i Kraljevice, te općina Čavle, Jelenje, Matulji, Klana, Kostrena i Viškovo.

Bibliobus je odlazio na teren svakoga radnog dana, prema unaprijed utvrđenom rasporedu na pet stajališta, u vremenu od 13,30 do 19,30 ili 20,00 sati te svaku drugu subotu na tri stajališta, u vremenu od 14,00 do 19,00 sati. Vrijeme zadržavanja na pojedinom stajalištu bilo je od 30 minuta do 2 sata i 30 minuta. Svako stajalište bilo je najmanje kilometar udaljeno od drugog, odnosno najmanje 3 km od najbliže stacionarne knjižnice. Prosječna dnevna kilometraža bila je 40 km. Posadu su činili vozač i knjižničarka, a prve dvije godine rada na tim su se poslovima izmijenile čak tri zaposlenice, zbog otežanih uvjeta rada.

Valja napomenuti da se već tada posebna pažnja posvećivala promidžbi usluga. U naseljima su lijepljeni plakati s rasporedom vožnje i pozivom na korištenje, a povremeno su se informacije o radu bibliobusa objavljivale i u dnevnim novinama i na radiju. Knjižnica je tiskala i prigodnu brošuru s fotografijama vanjskog i unutarnjeg izgleda bibliobusa.

U prvih šest mjeseci rada, do kraja 1969. godine, u bibliobus se upisalo oko 600 članova,¹¹ što je ulilo optimizam Gradskoj knjižnici Rijeke i potaknulo na razmišljanje o nabavci novoga, većeg vozila, koje bi zapreminom omogućilo veći izbor građe i kvalitetniju uslugu.¹²

Rad bibliobusa sedamdesetih godina

Nakon iznimno dobrih početaka,¹³ već krajem 1970. godine, zbog starosti vozila pojavljuju se veći kvarovi. Bibliobus vozi s prekidima, zbog neredovitosti dolazaka opada interes za korištenjem usluga te krajem 1971. godine broj

¹⁰ Prvi bibliobus u Jugoslaviji krenuo na put. // Novi list 23, 134(1969-6-10), 5.

¹¹ Bogić, M. Nav. dj. Str. 161.

¹² Pavlinić, V. Nav. dj. Str. 165.

¹³ Bibliobus na 52 punkta. // Novi list 24, 54(1970-03-05), 5.

članova s oko 700 pada na 270. Intenzivno se radi na iznalaženju sredstava za nabavu novog bibliobusa. Pri tom je izrađen precizan godišnji financijski plan s iskazanim troškovima za investicijsko i tehničko održavanje vozila, za nabavu građe i za djelatnike.

Budući da se do tada na području bivše države nisu proizvodila specijalna vozila – bibliobusi, rješenje se potražilo u tvornici TAM – Maribor u suradnji s čijim je stručnjacima početkom 1972. godine napravljeno prvo vozilo takve vrste. Bibliobus je bio dužine 8 m, zapremine 4.000 svezaka građe, vrijednosti 16.000.000 tadašnjih dinara. S novim vozilom otvorene su pretpostavke za novi uzlet djelatnosti.

U to vrijeme kao knjižničar, a uskoro, nakon odlaska vozača u mirovinu i kao vozač, u bibliobusu započinje raditi Milan Bogić koji na tim poslovima ostaje sljedećih punih 38 godina.

Ubrzo se područje obilaska širi na tadašnju crikveničku i opatijsku općinu koje sufinanciraju rad bibliobusa, nažalost crikvenička samo tri godine, do 1975., kada se ta stajališta ukidaju.¹⁴ Iste godine javljaju se poteškoće sa sufinanciranjem i na području opatijske općine i kraćeg prekida u radu bibliobusa,¹⁵ no to je uspješno otklonjeno i suradnja se nastavila idućih godina, uz financiranje u visini od 1/3 sredstava.

Zbog više od 80 stajališta u dvotjednom ciklusu, uvodi se šestodnevni radni tjedan s prosječno 7 stajališta dnevno. Dnevni prosjek kilometara bio je 95 kad se obilazilo i crikveničko područje do 85 km dnevno poslije 1975. godine kad se obilazilo riječko i opatijsko područje. Zadržana je praksa odlaska na stajališta u poslijepodnevnim satima jer je procijenjeno da je to učinkovitije budući da su u jutarnjim satima djeca bila u školi, a zaposleni na svojim radnim mjestima. Godine 1978. konačno se zapošljava i drugi djelatnik u bibliobusu, što je u mnogome olakšalo rad. Krajem 1979. godine bibliobus je imao 1.200 članova te bilježio oko 15.000 posjeta i oko 40.000 posuđenih knjiga.¹⁶ Valja napomenuti da je rad riječkog bibliobusa i iskustvo s tim u vezi zasigurno bilo poticajno za osnivanje bibliobusnih službi i u drugim hrvatskim knjižnicama od sredine sedamdesetih godina,¹⁷ dok u široj knjižničarskoj zajednici sve više jača svijest o ekonomičnosti bibliobusne službe.¹⁸

¹⁴ Milić, G. Područja izvan riječke općine bez bibliobusa. // Novi list 29, 210(1975-9-10), 8.

¹⁵ Rončević, M. Vratiti bibliobus – u opatijsku komunu. // Novi list 29, 228(1975-10-01), 8.

¹⁶ Bogić, M. Nav. dj. Str. 161.

¹⁷ Zagreb (1976.), Koprivnica (1978.), Čakovec (1978.), Bjelovar (1979.)

¹⁸ Bibliobusi jeftiniji i efikasniji. // Novi list 32, 5(1978-01-09), 8.

Bibliobus u osamdesetim i prvoj polovici devedesetih godina

Osamdesetih godina, služba doživljava svoj vrhunac.¹⁹ Nakon 180.000 prijeđenih km, 1980. godine nabavlja se treće specijalizirano vozilo, također tvornice TAM, izrađeno po uzoru na prvi zagrebački bibliobus iz 1976. godine, izrađen u suradnji TAM-ovih stručnjaka i matične službe Knjižnica grada Zagreba.²⁰ Vozilo je bilo veće od prethodnog, dužine 11 m, zapremine 5.000 svezaka, opremljeno funkcionalnom opremom, s dobrom rasvjetom i povoljnijim radnim uvjetima za zaposlenike.²¹

Uz mnogobrojna naselja, knjižnične usluge počinju se pružati i u poduzećima: INA Rafineriji nafte na dva mjesta te Autotroleju.²² Voditelj bibliobusa Milan Bogić dobio je 1982. godine nagradu "Pavao Markovac" za promicanje knjige i njeno približavanje radnicima. "Najljepše je kad vidite kako vas na stanici čekaju djeca... i igrajući se jedva čekaju da bibliobus stigne. Kod njih se već od malih nogu stvara navika čitanja i mnogi ostaju članovi biblioteke i kasnije kad završe školu. Budući da su njihova mjesta poprilično udaljena od centra grada, to im je zapravo jedna od rijetkih ili čak jedina mogućnost doticaja s knjigom, umjetničkim djelom. Često nam čak ljudi u tim udaljenim mjestima kažu da je to i jedino konkretno što im kultura pruža za ono što izdvajaju iz svojih osobnih dohodaka. Stoga, ako su ti ljudi zadovoljni, i mi koji

¹⁹ Osamdesetih godina i ostale bibliobusne službe u Hrvatskoj dosegnule su svoj vrhunac razvoja. Nešto ranije, 1978. godine, zagrebački bibliobus otvara drugu smjenu rada, iste godine karlovačka knjižnica nabavlja novo vozilo, 1980. započeo je s radom bibliobus u Dugoj Resi, iste godine započinje s radom drugi zagrebački bibliobus, dok je njegova druga smjena pokrenuta 1981. Prema anketi o stanju bibliobusnih službi koju je 1981. godine provela matična služba Knjižnica grada Zagreba na području tadašnje Jugoslavije, a za potrebe IFLA-inoga okruglog stola na kojem je izlagala Davorka Bastić, tada je na području Hrvatske bilo ukupno 17 bibliobusa: Zagreb (2), Rijeka, Split, Pula (vozila TAM, dužina 11 m, zapremina 5.000 svezaka); Karlovac, Slavonski Brod, Koprivnica (vozila TAM, dužina 8 m, zapremina 3.500 svezaka); Bjelovar, Čakovec, Duga Resa, Đakovo, Glina, Knin, Samobor (vozila TAM, dužina 5,5 m, zapremina 3.500 svezaka); Delnice, Šibenik (prilagođena kombi vozila IMV). Od tada se njihov broj počinje smanjivati, te već 1985. nisu djelovali bibliobusi u Glini i Kninu. Navedeno prema: Štiglić, D. Bibliobusna služba u SRH. Vjesnik bibliotekara Hrvatske 29, 1/4(1986), 43-52.

²⁰ Štiglić, D. Prvi zagrebački bibliobus. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 22, 1/4(1979), 61-63.

²¹ Milić, G. Novi bibliobus u Rijeci. // Novi list 34, 52(1980-03-03), 8.

²² Milić, G. Bibliobus u radnim kolektivima. // Novi list 36, 25(1982-02-01), 11.

radimo u bibliobusu još smo zadovoljniji... ”²³ rekao je Milan Bogić tim povodom u intervjuu Novom listu. To je poslanje bibliobusne službe, na određeni način, ostalo aktualno i do danas.

Bibliobus je sredinom osamdesetih, točnije 1984. godine dosegao brojku od 1.700 članova i posudbu od 57.000 knjiga. Dnevno se prolazilo prosječno 80 km. Ubrzo, 1986. godine, nažalost, opatijska općina obustavlja financiranje²⁴ te se područje obilaska svodi samo na riječku općinu.²⁵ Broj stajališta i članova se smanjuje, učestali su kvarovi vozila pa time dolazi i do kraćih ili dužih stanki u radu.²⁶ Ponovo je postala aktualna potreba nabave novog vozila te se 1990. godine nabavlja novo, četvrto vozilo, 8 m dužine, zapremine 4.500 svezaka koje je u funkciji do današnjih dana.²⁷ U to vrijeme donose se i Standardi za pokretne knjižnice – bibliobuse u Republici Hrvatskoj, što je zasigurno pridonijelo boljem funkcionalnom oblikovanju vozila.²⁸

Glavno obilježje rada u prvoj polovici devedesetih godina je rad u prognaničkim centrima, ukupno pet, čime broj članova ponovo raste i 1992. godine doseže brojku od 1.500.²⁹ O tome koliki je značaj imao bibliobus u tim turobnim danima, govori i činjenica da je bibliobusnoj službi iste godine dodijeljena plaketa Osnovne škole Višnjevac iz Osijeka za rad s prognanicima iz toga naselja.

Ubrzo, u prvoj polovici devedesetih godina dolazi do novoga administrativno-teritorijalnog ustrojstva odnosno formiranja županije, gradova i općina, a time i prijelomnih trenutaka u radu bibliobusne službe.

Nova organizacija i koncepcija rada bibliobusne službe

Novim administrativno-teritorijalnim ustrojem lokalne samouprave 1993. godine, jedinstveno područje riječke općine dijeli se na Grad Rijeku i

²³ Miška-Profozić, N. Biblioteka na kotačima. // Novi list 36, 225(1982-09-25), 9.

²⁴ Rončević, M. Umjesto bibliobusa, na opatijskom području biblioteke u malim mjestima. // Novi list 40, 302(1986-12-26), 6.

²⁵ Miška-Profozić, N. Bibliobus samo za područje općine Rijeka : bolja suradnja s čitaocima. // Novi list 41, 64(1987-03-18), 8.

²⁶ Biondić, D. J. Krenuo bibliobus. // Novi list 44, 77(1990-03-20), 6.

²⁷ Šušnjar, Z. Već 22 godine u Rijeci u okviru Gradske biblioteke djeluje bibliobus : putujuća knjižnica za prigrad. // Novi list 45, 123(1991-05-07), 11.

²⁸ Standardi su usvojeni na sjednici Savjeta za biblioteke Hrvatske 3. srpnja 1990.

²⁹ Milić, G. Bibliobusom do malih prognanika. // Novi list 45, 298(1991-10-30), 17.

ukupno osam općina u kojima je bibliobus do tada imao stajališta. Grad Rijeka nije želio financirati knjižničnu djelatnost izvan svojih granica, te se Gradska knjižnica Rijeka obraća Županiji, no u tom trenutku, zahtjevu za sufinanciranje nije udovoljeno. Načelnici općina čija područja, unatoč svemu, bibliobus obilazi sve do kraja 1995. godine, deklarativno izražavaju podršku nastavku njegova rada, no ponuđeni ugovor o sufinanciranju djelatnosti za 1996. godinu nisu prihvatili. Tako je krajem te godine, nakon gotovo 28 godina rada na širem području riječkoga, i jedno vrijeme crikveničkog i opatijskog područja, bibliobus prestao s radom, te je postojala stvarna opasnost da se ugasi i ova bibliobusna služba.³⁰

Međutim, Gradska knjižnica Rijeka, novonastalu je krizu u radu svoje bibliobusne službe prihvatila kao izazov i prionula izradi nove koncepcije i organizacije rada, pod vodstvom tadašnje ravnateljice Marije Šegota-Novak i voditeljice županijske matične službe Franke Botić.

Kao novo ciljano područje, određeni su rubni dijelovi grada Rijeke i velika gradska naselja bez stacionarnoga knjižničnog ogranka, ukupno 10 naselja s oko 53.000 stanovnika.

Županijska matična služba pomno je razradila plan puta, knjižnični fond je obogaćen, služba ojačana osobljem, utvrđeno novo radno vrijeme u jutarnjim i ranijim prijednevničkim satima te određene ciljane skupine korisnika koje su u to vrijeme kod kuće: nezaposleni, umirovljenici, domaćice, predškolkolci... ukratko populacija koja ima slobodnog vremena, no ujedno joj je i ograničeno kretanje.

Stajališta su planirana u središtima mjesnog područja – pored škole, vrtića, trgovine, ambulante... Iznos članarine bio je 10,00 kn – četiri puta manje od tadašnje članarine u Gradskoj knjižnici Rijeka i taj se iznos zadržao do danas. Razlozi koji su uvjetovali popularnu članarinu su populacija kojoj su usluge namijenjene, smanjena ponuda knjižničnog fonda u vozilu i ograničena dostupnost – svaka dva tjedna, u odnosu na stacionarne ogranke.

³⁰ Od sredine osamdesetih do sredine devedesetih godina bibliobusne službe u Hrvatskoj jedna za drugom prestajale su s radom (Knin, Glina, Split, Šibenik, Pula, Slavonski Brod, Duga Resa, Đakovo, Delnice, Samobor) zbog više razloga: starosti vozila, nedostatnih sredstava za rad, ratnih prilika devedesetih godina, mijenjanja administrativnih granica novim ustrojstvom lokalne samouprave i nezainteresiranosti novoformiranih općina i gradova za sufinanciranje njihovog rada. Na području današnje Primorsko-goranske županije, osim riječkog bibliobusa, od 1979. djelovao je i biblio-kombi Narodne knjižnice i čitaonice Delnice koji je obilazio područje tadašnje delničke općine odnosno današnjeg Grada Delnica i općina: Brod Moravica, Fužina, Lokava, Mrkoplja, Ravne Gore i Skrada. Nažalost, 1993. godine i on prestaje s radom, unatoč naporima županijske matične službe da se to ne dogodi.

Uz odgovarajuću promidžbu u medijima, bibliobus je 1. travnja 1997. započeo novo poglavlje u povijesti svoje djelatnosti, ovoga puta s uslugama namijenjenim isključivo građanima Grada Rijeke. Kasnije je broj od 10 stajališta u naseljima, proširen novim pored vrtića, doma umirovljenika, u poduzećima. Pokazatelji o radu nakon 9 mjeseci, naročito broj članova koji je na kraju 1997. godine iznosio 750, govorili su u prilog novoj koncepciji bibliobusne službe te su se pozitivni trendovi nastavili i u sljedećim godinama rada.

Nove mogućnosti razvoja bibliobusne službe

Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, 2002. godine odgovorilo je pozitivno na višegodišnje apele knjižničarske struke za neodgodivom zamjenom dotrajalih bibliobusa u hrvatskim knjižnicama.³¹

Prema planu, 2004. godine, Gradska knjižnica Rijeka došla je na red za zamjenu postojećeg bibliobusa. Ovo je bio još jedan prijelomni trenutak u razvoju riječke bibliobusne službe i izazov za Knjižnicu.

Naime, zbog činjenice da je postojeći bibliobus od 1997. godine imao kratke dnevne rute na gradskom području, unatoč starosti vozila od šesnaest godina, procijenjeno je da će, uz redovito održavanje, još određeno vrijeme biti u istoj funkciji. Stoga se prišlo razradi projekta pod nazivom "Primorsko-goranska bibliobusna služba" čiji je cilj bio, novim bibliobusom, obuhvatiti knjižničnim uslugama šire područje Primorsko-goranske županije, s posebnim

³¹ Godine 1999. godine u Hrvatskoj je djelovalo 6 bibliobusnih službi sa 7 vozila (2 na području Grada Zagreba) od kojih su četiri bila stara 22 godine. Zbog opasnosti gašenja službi usljed starosti i dotrajalosti vozila, u Koprivnici je 21. travnja 1999. godine održan prvi okrugli stol pod nazivom "Putujuće knjižnice – stanje i perspektive" s kojeg je knjižničarska zajednica uputila apel Hrvatskomu knjižničnom vijeću, Ministarstvu kulture Republike Hrvatske, Ministarstvu obnove i razvitka te općoj javnosti. To se nastavilo i s okruglih stolova svake sljedeće godine (Karlovac, Čakovec, Bjelovar...). U rujnu 2001. godine savjetnica za narodne knjižnice u Razvojnoj službi Nacionalne i sveučilišne knjižnice, Jadranka Slobodanac, u suradnji s ravnateljima županijskih matičnih knjižnica koje su tada imale bibliobusne službe, uputila je prijedlog programa nabave novih bibliobusa za knjižnice u Bjelovaru, Čakovcu, Karlovcu i Koprivnici na Poziv Ministarstva kulture RH za predlaganje programa javnih potreba u kulturi RH za 2002. godinu. Program je obuhvatio detaljnu analizu stanja bibliobusnih službi u Hrvatskoj, te kratkoročni (zamjena četiriju najstarijih vozila do kraja 2002. godine: Bjelovar, Karlovac, Koprivnica, Čakovec) i dugoročni (zamjena riječkog i zagrebačkog bibliobusa te nabava vozila za knjižnice koje su iskazale interes za uvođenjem bibliobusne službe) plan razvoja. Ministarstvo kulture Republike Hrvatske pozitivno je odgovorilo na ovaj prijedlog te su zahvaljujući sufinanciranju Ministarstva do danas nabavljeni novi bibliobusi u Bjelovaru, Čakovcu, Karlovcu, Koprivnici, Rijeci, Vinkovcima i Križevcima.

naglaskom na brdsko-planinski kraj koji je pod posebnom zaštitom Republike Hrvatske radi poticanja demografske obnove, naseljavanja i stvaranja preduvjeta za gospodarski i drugi razvoj.

Projekt su prihvatili Primorsko-goranska županija i Ministarstvo kulture, te je dana 16. studenog 2004. Županijski bibliobus krenuo na svoju prvu vožnju iz Ravne Gore pod motom "Knjiga svima! Knjigom do svih!" S detaljima ovoga projekta, knjižničarska zajednica već se upoznala na redovitim godišnjim okruglim stolovima o pokretnim knjižnicama³² i priložima u stručnim glasilima.³³

Time se bibliobusna služba Gradske knjižnice Rijeka ponovo vratila početnom konceptu uvedenom davne 1969. godine, a to je – dostup do knjige i informacija stanovništvu najudaljenijih područja.

Bibliobusna služba Gradske knjižnice Rijeka danas

Danas Gradska knjižnica Rijeka, jedina uz Knjižnice grada Zagreba, ima dva bibliobusa (premda, za razliku od zagrebačkih, djeluju u jednoj smjeni!). Gradski bibliobus ima 17 stajališta, 12 u naseljima i 5 u ustanovama te je nezamjenjiv dio knjižnične mreže na području Grada Rijeke. Iako vozilo ima već 20 godina i 104.000 prijeđenih kilometara, još uvijek bez većih kvarova obilazi predviđena stajališta budući da su udaljenosti relativno male (najveća udaljenost do stajališta je 7 km). Knjižničnim fondom od blizu 18.000 svezaka zadovoljava potrebe 1.182 člana, 305 djece i 877 odraslih. Pruža usluge posudbe, rezervacije, donošenja građe na zahtjev teško pokretnim osobama u domu umirovljenika, individualne pouke korisnika o korištenju usluga bibliobusa, pouke korisničkih skupina s posebnim naglaskom na predškolce.

Županijski bibliobus ima 37 stajališta, 27 u naseljima te 10 u ustanovama. Obilazi 10 jedinica lokalne samouprave u Primorsko-goranskoj županiji, od kojih 7 na području Gorskog kotara, ukupno 2 grada i 8 općina. Za pet godina rada ukupno je prešao 136.723 km (najmanja udaljenost do stajališta je 20,5 km, a najveća 94,5 km). Knjižničnim fondom od 9.756 svezaka knjiga i

³² Projekt je predstavljen u Rijeci 3. lipnja 2005. godine na 7. okruglom stolu o pokretnim knjižnicama posvećenom modelima organizacije i financiranja pokretnih knjižnica unutar mreže narodnih knjižnica. Sljedeći dan održan je i prvi festival bibliobusa na kojem su se okupili i predstavili svi tadašnji hrvatski bibliobusi (osim starijega zagrebačkog) te upriličena izložba postera na kojima su predstavljene sve službe.

³³ Črnjar, Lj.; J. Alić-Tadić; I. Čermelj. Primjena modela županijske bibliobusne službe na primjeru Primorsko-goranske županije. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 50, 3(2007), 54-63.

500 jedinica audio vizualne građe nastoji zadovoljiti potrebe 913 članova, 618 djece i 295 odraslih. Pruža usluge posudbe knjižne i neknjižne građe, rezervacije, individualne pouke korisnika o korištenju usluga bibliobusa, pouke pojedinih korisničkih skupina (predškolci, mlađi osnovnoškolci...), rješavanja jednostavnijih informacijskih upita. Povremeno se organiziraju pričaonice za predškolce i mlađe osnovnoškolce u bibliobusu i u prostoru vrtića i škole.

Oba bibliobusa imaju pristup internetu za djelatnike, a cirkulacija građe obavlja se pomoću računalnog programa ZaKi.

Prigodnom svečanošću i uz tematsku izložbu, 12. studenog 2009. obilježena je 40. obljetnica bibliobusne službe, te 16. studenog 2009. godine 5. obljetnica rada Županijskog bibliobusa.

Krajem 2009. godine, u zasluženu mirovinu otišao je voditelj Gradskog bibliobusa, dipl. knjižničar Milan Bogić, svjedok i sudionik rasta i razvoja službe gotovo od samih njenih početaka, koji je svih proteklih godina unosio u rad svoju osobnost, trud i zanos, toliko potreban za ovu, po svemu, specifičnu službu.

Zaključak

Svojom bibliobusnom službom, Gradska knjižnica Rijeka uspješno ostvaruju dva koncepta istovremeno:

- pružanje usluga na užem gradskom riječkom području u naseljima bez stacionarnoga knjižničnog ogranka, ustanovama i poduzećima;
- pružanje usluga u općinama i gradovima brdsko-planinskog dijela Primorsko-goranske Županije, sa zadaćom širenja knjižnične mreže Županije i dostupnosti usluga čim većem broju stanovnika.

Shodno tome, sredstva za bibliobusnu službu pribavljaju se iz više izvora: Grada Rijeke, Primorsko-goranske županije, Ministarstva kulture Republike Hrvatske, te općina i gradova koje obilazi Županijski bibliobus.

Za potrebe pružanja knjižničnih usluga na području Rijeke neophodna je skoro nabava novoga, manjeg vozila primjerenog za rad u velikom gradu s gustim prometom.

S obzirom na obuhvat područja Županijskog bibliobusa i mnogo prijeđenih kilometara nakon pet godina rada, također je potrebno u dogledno vrijeme planirati novo vozilo.

Valja razmotriti i pitanje otvaranja druge smjene, naročito za riječko gradsko područje, no sve to iziskuje rješavanje financijskog pitanja i osoblje, što je potrebno isplanirati u nadolazećem razdoblju.

LITERATURA

- Bastić, Davorka. Putujuće knjižnice u Hrvatskoj : stanje i perspektive. // Okrugli stol "Putujuće knjižnice-stanje i perspektive", Koprivnica, 21. 04. 1999. : zbornik izlaganja. Koprivnica : Gradska knjižnica i čitaonica Fran Galović, 2000.
- Bibliobus – još ove godine! // Novi list 17,166(1964-7-15), 5.
- Bibliobus na 52 punkta. // Novi list 24, 54(1970-03-05), 5.
- Bibliobusi jeftiniji i efikasniji. // Novi list 32, 5(1978-01-09), 8.
- Biondić Juretić, Dolores. Krenuo bibliobus. // Novi list 44, 77(1990-03-20), 6.
- Bogić, Mile. Trideset godina bibliobusa Gradske knjižnice Rijeka. // Gradska knjižnica Rijeka: 1849.–1930.–1962.–2000. / glavna urednica Tatjana Aparac-Jelušić. Rijeka : Gradska knjižnica Rijeka, 2000. Str. 154-156.
- Bogić, Milan. Trideset godina bibliobusne službe u Rijeci : pismeni rad za stručni ispit za diplomiranog knjižničara / mentor Davorka Bastić. Rijeka, 1999.
- Črnjar, Ljiljana; Jasenka Alić-Tadić; Ivan Čermelj. Primjena modela županijske bibliobusne službe na primjeru Primorsko-goranske županije. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 50, 3(2007), 54-63.
- Grubješić, Dragan. Bibliobus oživio knjižnicu u Dugoj Resi. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 24, 1/4(1979-1980), 301-302.
- Hanž, Branko. Kad krene prvi bibliobus. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 6, 1/4(1960), 55.
- Laća, Davorka. Drugi zagrebački bibliobus. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 24, 1/4(1979-1980), 300-301.
- Malo sredstava za bibliobus. // Novi list 19, 292(1966-12-16), 5.
- Mifka-Profozić, Nadja. Bibliobus samo za područje općine Rijeka : bolja suradnja s čitaocima. // Novi list 41, 64(1987-03-18), 8.
- Mifka-Profozić, Nadja. Biblioteka na kotačima. // Novi list 36, 225(1982-09-25), 9.
- Milić, Gordana. Bibliobus u radnim kolektivima. // Novi list 36, 25(1982-02-01), 11.
- Milić, Gordana. Bibliobusom do malih prognanika. // Novi list 45, 298(1991-10-30), 17.
- Milić, Gordana. Novi bibliobus u Rijeci. // Novi list 34, 52(1980-03-03), 8.
- Milić, Gordana. Područja izvan riječke općine bez bibliobusa. // Novi list 29, 210(1975-9-10), 8.
- Napokon sredstva i za bibliobus. // Novi list 19, 163(1966-7-15), 8.
- Pavić, Inja; Nikola Solomun. Pokretne knjižnice. // Gradska knjižnica "Ivan Goran Kovačić" – Karlovac : 1838.-2008. : prilozi za povjesnicu / urednica Frida Bišćan. Karlovac : Gradska knjižnica "Ivan Goran Kovačić", 2008. Str. 162-169.

Pavlinić, Vladimir. Bibliobus Gradske biblioteke u Rijeci, i njegova uloga u razvoju bibliotečne mreže riječke komune. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 15, 3/4(1969), 162.

Petrović, Spomenka. Zagrebačka bibliobusna služba : jučer, danas, sutra. // Okrugli stol "Putujuće knjižnice-stanje i perspektive", Koprivnica, 21. 04. 1999. : zbornik izlaganja. Koprivnica : Gradska knjižnica i čitaonica Fran Galović, 2000.

Prvi bibliobus u Jugoslaviji krenuo na put. // Novi list 23, 134(1969-6-10), 5.

Radovinović, Milica. Gradska biblioteka "Ivan Goran Kovačić" Karlovac nabavila bibliobus. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 24, 1/4(1979-1980), 302.

Rončević, Mirjana. Umjesto bibliobusa, na opatijskom području biblioteke u malim mjestima. // Novi list 40, 302(1986-12-26), 6.

Rončević, Mirjana. Vratiti bibliobus – u opatijsku komunu. // Novi list 29, 228(1975-10-01), 8.

Slobođanac, Jadranka. Pokretne knjižnice u Hrvatskoj danas. // Okrugli stol "Nove tehnologije i usluge u pokretnim knjižnicama", Osijek, 12. 05.2003. : zbornik izlaganja / urednik Dragutin Katalenac. Osijek : Gradska i sveučilišna knjižnica, 2003. Str. 3-7.

Standardi za pokretne knjižnice-bibliobuse. // Narodne novine 58(1999-06-09), 2063-2066.

Štiglić, Dubravko. Bibliobusna služba u SRH. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 29, 1/4(1986), 43-52.

Štiglić, Dubravko. Prvi zagrebački bibliobus. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 22, 1/4(1976), 61-62.

Šušnjar, Z. Već 22 godine u Rijeci u okviru Gradske biblioteke djeluje bibliobus : putujuća knjižnica za prigrad. // Novi list 45, 123(1991-05-07), 11.

Tadić, Katica. Bibliografija o arhivima, čitaonicama, knjižnicama i muzejima : napisi iz riječkih i sušačkih hrvatskih novina od 1900. do 1999. na području današnjih županija Primorsko-goranske, Istarske i Ličko-senjske. Osijek : Filozofski fakultet, 2005.